

Мамчур Ольга Ігорівна,
кандидат географічних наук, доцент
Ванда Ірина Володимирівна

Львівський національний університет імені Івана Франка, м.
Львів, Україна, e-mail: olga.mamchur@lnu.edu.ua
Львівський національний університет імені Івана Франка, м.
Львів, Україна, e-mail: iryna.vanda@lnu.edu.ua

РЕГІОНАЛЬНІ І ГЛОБАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗМІН НА СУЧАСНІЙ ПОЛІТИЧНІЙ КАРТІ СВІТУ

Метою є виявлення та аналіз геопросторових особливостей змін на політичній карті світу від початку ХХІ ст. (2000 року й донині) у регіональному й глобальному контекстах, виокремлюючи якісні та кількісні зміни, а також інші типи змін.

Методика. Особливості виявлено завдяки застосованому літературному методу й аналізу достовірних електронних ресурсів, довідкових онлайн видань, також звітів міжнародних організацій щодо змін на політичній карті світу. Аналіз описових даних щодо надбання чи втрат територій, добровільних поступок територіями, перейменування держав, столиць тощо дали змогу виявити регіональні й глобальні тенденції змін на політичній карті світу. Метод порівняльного аналізу окремих регіонів й підходи до групування держав допомогли сформулювати висновки щодо головних тенденцій змін на політичній карті світу.

Наукова новизна. У статті комплексно проаналізовано головні регіональні і глобальні особливості змін на політичній карті світу: надбання чи втрата територій, добровільні поступки територіями; отримання суверенітету, зміни назв держави, зміни державного ладу, перейменування й перенесення столиць, динаміка конфліктів (зміна масштабів конфлікту тощо), зміни щодо залежних територій. Висвітлено регіональні фактори змін від початку ХХІ століття, враховуючи повномасштабну війну проти України.

Результати дослідження. У глобальному розрізі кількісні зміни на політичній карті мають меншу кількість подій, ніж якісні. Групування за типами змін (надбання чи втрата територій, добровільні поступки територіями; отримання суверенітету, зміни назв держави, зміни державного ладу, перейменування й перенесення столиць, динаміка конфліктів, зміни щодо залежних територій) показало найбільш інтенсивніші зміни серед регіонів у Азії та Африці. Важливим вплив на зміни політичної карти мають конфлікти (що вирізняються за масштабами, учасниками, інтенсивністю тощо). Розкрито найактуальніші приклади змін назв держав, перенесення й перейменування столиць що найбільш яскраво відображають тенденції політико-географічних процесів.

Практичне значення. Результати дослідження можуть бути використані для узагальнення політико-географічних процесів у регіонах світу, що впливають на економічний, соціальний, культурний розвиток, політичну стабільність і безпеку у країнах цього регіону, є чинниками суспільно-географічного розвитку загалом. А внаслідок повномасштабного вторгнення країни-агресорки РФ в Україну ймовірно відбудеться пришвидшення змін на політичній карті світу. Також результати дослідження будуть корисні для освітніх потреб при вивченні географії у середній та вищій школі.

Ключові слова: політична карта світу, якісні зміни, кількісні зміни, держава, назва держави, столиця, регіональні особливості.

Мамчур Оля Ігорівна,
PhD in Geography, Associate Professor
Ванда Ірина Володимирівна

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine
e-mail: olga.mamchur@lnu.edu.ua
Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine
e-mail: iryna.vanda

REGIONAL AND GLOBAL FEATURES OF CHANGES IN THE MODERN POLITICAL MAP OF THE WORLD

The purpose of the article is to identify and analyze the geospatial features of changes in the political map of the world since the beginning of the twenty-first century (2000 to the present) in regional and global contexts, highlighting qualitative and quantitative changes, as well as other types of changes.

Methodology. The peculiarities were identified through the applied literary method and the analysis of reliable electronic resources, online reference publications, as well as reports of international organizations on changes in the political map of the world. The analysis of descriptive data on the acquisition or loss of territories, voluntary cessions of territories, renaming of states, capitals, etc. made it possible to identify regional and global trends in changes on the political map of the world. The method of comparative analysis of individual regions and approaches to grouping states helped to form conclusions about the main trends in the political map of the world.

Scientific novelty. The article comprehensively analyses the main regional and global features of changes in the political map of the world: acquisition or loss of territories, voluntary cessions of territories; acquisition of sovereignty, changes in the names of states, changes in the state system, renaming and transfer of capitals, conflict dynamics (changes in the scale of conflict, etc.), changes in dependent territories. Regional factors of change since the beginning of the twenty-first century, including the full-scale war against Ukraine, are highlighted.

Results of the study. Globally, quantitative changes on the political map have fewer events than qualitative ones. Grouping by type of change (acquisition or loss of territories, voluntary cessions of territories, gaining sovereignty, changes in the name of the state, changes in the state system, renaming and relocation of capitals, conflict dynamics, changes in dependent territories) showed the most intense changes among the regions in Asia and Africa. Conflicts (differing in scale, participants, intensity, etc.) have an important impact on changes in the political map. The most relevant examples of changes in the names of states, the transfer and renaming of capitals that most clearly reflect the trends of political and geographical processes are revealed.

Practical significance. The results of the study can be used to summarise political and geographical processes in the regions of the world that affect economic, social, and cultural development, political stability, and security in the countries of the region. They are also factors of socio-geographical development in general. And as a result of the full-scale invasion of Ukraine by the aggressor country, Russia is likely to accelerate changes in the political map of the world. The results of the study will also be useful for educational needs in the study of geography in secondary and higher education.

Keywords: political map of the world, qualitative changes, quantitative changes, state, name of the state, capital, regional features.

Постановка проблеми. Регіональні та глобальні особливості змін на політичній карті світу є важливими об'єктами дослідження суспільної географії, особливо однієї із її головних компонентів – політичної географії. Такі зміни на політичній карті світу, загалом, досліджуються різноманітними суспільствознавчими науками, а також часто є об'єктом аналізу із освітньою метою, з особливою увагою до політико-територіальних особливостей. Часто динаміку політичної карти світу розглядають переважно з точки зору наслідків конфліктів й утворення нових держав. Важливо аналізувати й інші чинники й політико-географічні процеси, що мають місце у суспільному розвитку різних країн та регіонів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найновіші наукові публікації щодо змін на політичній карті світу можна об'єднати у кілька груп: за тематикою (вивчення формування нових держав; місце невизнаних держав; вплив конфліктів на політичну карту) або територіальним охопленням (розгляд змін на прикладі окремих регіонів) [2, 4, 6, 11–12]. Систематизований огляд представлено у навчальній літературі (як шкільній, так і для вищих навчальних закладів) із відзначенням періодів формування і типів змін [3, 5–8]. Вивчення змін на політичній карті світу також є особливим тематичним напрямком у навчальних програмах географії у школах та вищих навчальних закладах.

Завдання статті є визначити регіональні й глобальні географічні особливості змін на політичній карті світу від початку ХХІ ст. (2000 року й донині), виокремлюючи на якісні та кількісні, згідно із традиційним у суспільній географії групуванням, а також інші типи змін.

Політична карта світу представляє політико-територіальну організацію земного простору, головними об'єктами і, водночас, суб'єктами якої є країни. Країна (держава) – головна форма геопросторової організації суспільства на світовому рівні [8]. *Якісні зміни* на політичній карті світу – це зміни політичного статусу, форми державного устрою, назви держави або столиці. Причинами *кількісних змін* є війни, цесії, акреції, ад'юдикації [1, 5].

Загалом, політична карта світу протягом останнього десятиліття залишалася відносно незмінною, враховуючи показник кількості держав. І це винятковий період стабільності у світовій історії. Проте, зважаючи на найбільший воєнний конфлікт після Другої світової війни, спричинений нападом Росії на Україну 2014 р. й гібридною війною та повномасштабним вторгненням країни-агресорки в Україну 2022 р., такий період стабільності може завершитись, ознаменувавши можливі нові зміни на глобальній політичній карті.

Враховуючи достовірні електронні ресурси та інші джерела та їх методику [7–9], сформовано перелік з 127 наведених подій за 2000–2022 рр., що спричинили зміни (у широкому розумінні) на політичній карті світу [1]. Загалом, усі події згруповано за типами змін (надбання чи втрата територій, добровільні поступки територіями; отримання суверенітету, зміни назв держави, зміни державного ладу, перейменування й перенесення столиць, динаміка конфліктів (зміна масштабів конфлікту тощо), зміни щодо залежних територій) та мегарегіонами (що відповідають частинам світу) (табл. 1.).

У регіональному розрізі для країн Азії найбільш поширеними типами змін на політичній карті є динаміка конфліктів, далі – добровільні поступки (обмінами) територіями та надбання/втрати територій. У Африці найпоширеніші зміни стосувалися зміни назв держав. Такі ж зміни є найбільш поширеними у Європі. Проте, кількісне переважання не враховує інтенсивність змін на карті.

Розподіл змін на політичній карті за типами та регіонами, одиниць, 2000–2022 рр.

Типи змін	Кількість змін, одиниць					
	Світ	Америка	Європа	Азія	Африка	Океанія
Надбання чи втрата території	22		3	13	6	
Добровільні поступки територіями	24	5	3	14	2	
Отримання суверенітету	3		1	1	1	
Зміни назв держав	24	1	6	7	9	1
Зміна державного ладу	3	2			1	
Переименування і перенесення столиць	12	1		8	2	1
Динаміка конфліктів	28		4	20	4	
Зміни щодо залежних територій	11	4		1	2	4
Всього	127	13	17	64	27	6
Кількість незалежних держав	193	35	44	46	53	14

Укладено авторами за даними [11–12]

Зазначимо, що у таблицю не включено події, пов'язані з вступом чи виходом з ЄС, а також окремі одиничні приклади якісних змін, які не можна віднести до певного підтипу або макрорегіону, зокрема зміни назв залежних територій (наприклад, у травні 2002 р. Велика Британія змінила назву “Британські Залежні території” на “Британські заморські території”; перехід на західну сторону міжнародної лінії зміни дат державами Самоа і Токелау 31 грудня 2011 р.; встановлення виключної економічної зони в Середземному морі, що стосується інтересів Греції, Єгипту, Лівії, Туреччини у серпні 2020 р.) [4].

У глобальному розрізі кількісні зміни на політичній карті мають меншу кількість подій, ніж якісні (1:3 відповідно), що підтверджує висновки науковців [3, 5]. У першій групі найбільше представлені *обміни сухопутними територіями*, хоча площі таких територій є відносно невеликими. Наприклад, в 2008–2009 рр. у ході делімітації кордону Китаю передано 174 км² території від Росії та 9 км² від Киргизстану, а у 2010 р. – 1,3 тис. км² від Таджикистану після остаточної ратифікації державного кордону між країнами. Єгипет передав Саудівській Аравії острови Санафір (33 км²) і Тірана (80 км²) у рамках ратифікованої угоди про демаркацію морських кордонів 2017 р. Обмін територіями відбувся між Бельгією та Нідерландами вздовж річки Маас (з 1 січня 2018 р.), за яким Нідерланди отримали на 10 га більше території [4, 12].

До змін на політичній карті світу віднесено динаміку членства країн у ООН. На поч. ХХІ ст. до організації приєдналися **Швейцарія** (2002) і нові держави – Тімор-Лешті (2002), Чорногорія (2006) і Південний Судан (2011) [13].

Регіональні особливості щодо переважання залежних країн у Америці та Океанії (табл. 2) поки не призводить до політичної нестабільності, а навпаки за кількістю динамічних подій ці два мегарегіони є найбільш постійними.

Таблиця 2

Країни на політичній карті світу у розрізі регіонів (2022)

Регіони	Кількість держав	Кількість залежних країн	Кількість населення, млн осіб	Територія, млн км ²
Америка	35	16	1 028	42,3
Європа*	44	5	742	23,6
Азія*	46	4	4 730	30,3
Африка	53	2	1 419	30,3
Океанія	14	10	44	8,5
Світ	193	36	7 963	135,0

* До Європи включена Росія (17,1 млн км кв.), тому Азія має відносно малу площу

Надбання та втрати територій пов'язані з *якісними змінами*, зокрема конфліктами, бо часто саме ці території є предметом суперечок між країнами – сторонами конфлікту. Як окремий тип змін можна розглядати повернення під владу держави неконтрольованих територій. Прикладів є велика кількість, переважно у країнах з громадянськими війнами чи протистояннями, серед найновіших –

у 2019 р. відбулися зміни щодо контролю окремих територій у Сирії [12]. Розглянуті вище кількісні зміни на політичній карті часто відображаються й у зміні окремих кордонів. Конфлікти мають регіональні особливості.

Для аналізу якісних змін на політичній карті світу на поч. XXI ст. слід охарактеризувати ряд подій. Найпоширенішими є зміни динаміки (ескалація та вирішення) конфліктів (близько 1/5 усіх змін), які відбувалися насамперед у Азії (20; країни Південно-Західної Азії, Афганістан), Європі (4; Україна) і Африці (4; Малі, Сомалі). Майже такою ж часткою, проте значно менш деструктивною за перебігом і наслідками, є зміни назв держав (також приблизно 1/5 загальної кількості подій) [12].

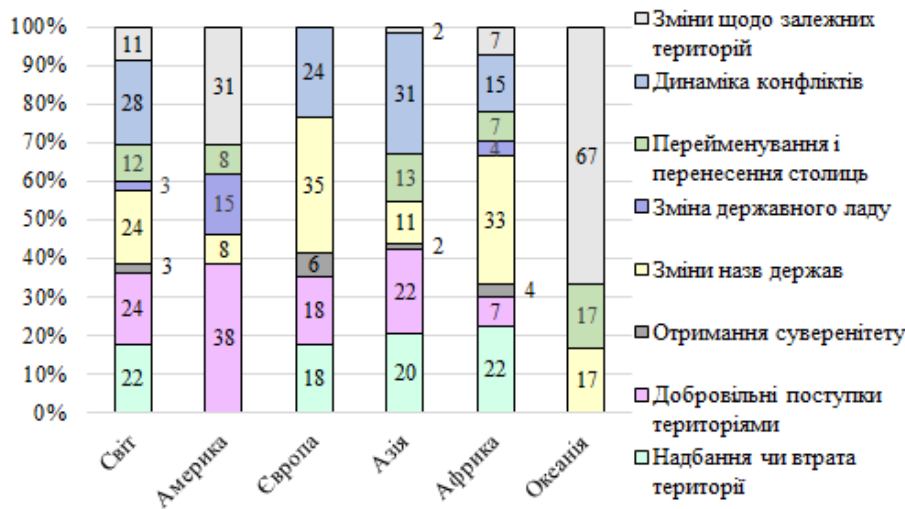

Рис. 1. Зміни на політичній карті світу за регіонами, %

Розраховано та побудовано авторами за даними [11– 12]

Розглядаючи детальніше географію конфліктів у глобальному й регіональному розрізі, важливим джерелом інформації є видання “Барометр конфліктів”, яке розглядає усі конфліктні ситуації, незалежно від часу першого прояву, різноманітних за інтенсивністю і сферою прояву. Також не усі проаналізовані “Барометром” конфлікти можуть спричинити зміни на політичній карті. Отже, найпоширеніші причини конфліктів у 2022 р.: 1) система і ідеологія (154); 2) ресурси (104); внутрішньо-національне домінування (86); 3) національна влада (82) [9].

Загалом, за даними 2022 р. найбільша кількість конфліктів рівня війни і обмеженої війни – у Африці на південь від Сахари, дещо менше – у Південно-Західній Азії, Латинській Америці та Карибах, Південно-Східній Азії (М’янма, Філіппіни). Зокрема, у Європі проаналізовано 49 конфліктів, серед них за причинами конфліктів 17 належать рівня “ненасильницька криза”, 15 – “жорстка криза” (насильницька), 1 – “обмежена війна” (поміж Вірменією і Азербайджаном), 1 – “війна” (Росії на Україну). У Африці на південь від Сахари – 90 конфліктів, з яких 16 класифікували як “війна”. Серед найпоширеніших причин – особливості національної влади; система і ідеологія, також – внутрішньо-національне домінування, ресурси. В Америці проаналізовано 61 конфлікт (з них переважна більшість у Латинській Америці, США – 3; серед головних причин – система і ідеологія; ресурси [9].

Найбільшу кількість конфліктних відносин з іншими країнами мають Росія (з 2021 р. також Білорусь); за нею – Китай (10 країн), Туреччина і США (конфлікти з 9 країнами).

Кількість змін, узагальнених у розділі “динаміка конфліктів” таблиці 1 та рис. 1 є значно менша, ніж кількість конфліктів у огляді «Барометр конфліктів» [9], оскільки враховувалися лише події, які мали місце вперше і значних масштабів (рівня війна / обмежена війна), і є чинниками інших змін на політичній карті.

Серед регіональних чинників можливих змін на політичній карті є характер поширення політичних режимів – демократичних (вільних країн), авторитарних режимів (частково вільних, невільних країн). Останні зосереджені в Азії та Африці. Часто зміни відображають результати боротьби з тероризмом, позицію глобальних держав світу та міжнародних організацій, що мають регіональні відмінності і є відображенням динамізму політичної карти.

Події щодо змін назви держав мають повсюдне (глобальне) поширення. Серед головних чинників змін й уточнення назв держав (як офіційних, так і неофіційних) варто виділити такі групи [4]:

1) деколонізація, позбавлення впливу імперського минулого, посилення звучання національних мов, привернення уваги до країни: Свазіленд у 2018 р. офіційно змінила назву на Королівство Есватіні (Eswatini, мовою сваті Umbuso weSwatini – “земля сваті”, раніше Swaziland – від англ. “земля сваті”); Східний Тимор змінив назву на Тимор-Лешті водночас з проголошенням незалежності, Республіка Кабо-Верде змінила назву відповідно до португальської мови як офіційної, а не англійської (тепер *the Republic of Cabo Verde*, було – *the Republic of Cape Verde*; наголошено також, щоб назву країни на інші мови не перекладали змістовно, а транслітерували) [9]). Міністерство закордонних справ Грузії висловило прохання до країн світу називати їхню державу Джорджією (Georgia) англійською мовою або Сакартвело (“країна картвелів”, від *Картлі* – одного з регіонів цієї держави), як звучить назва держави грузинською мовою. В Литві у травні 2018 р. Державна комісія з литовської мови ухвалила альтернативну офіційну назву “Сакартвело”. Від назви “Грузія” в офіційних документах відмовилася не тільки Литва, а також Ізраїль, Південна Корея, Японія, які використовують не топонім “Сакартвело”, а “Георгія” (Джорджія, від англ. *Georgia*). Про зміну екзоніму стосовно Грузії тривають розмови і в Україні. Посилення національної ідентичності держави відображено у проханні Турецької Республіки до ООН про застосування на офіційному рівні назви англійською мовою Republic of Türkiye (цей топонім найповніше зображає культуру турецького народу) і таке прохання було схвалено в ООН;

2) скорочення назв, милозвучність, зручність користування іноземцями (Угорська Республіка змінила офіційну назву на “Угорщина” з впровадженням нової конституції 1 січня 2012 р.; Чеська Республіка визнала коротку англійську назву Чехія (Czechia) в 2016 р., продовжуючи використовувати повну назву [11]);

4) деескалація конфліктів, вирішення політичних проблем, радикальні зміни в державі (до прикладу, 2009 р. Республіка Болівія змінила назву на Багатонаціональна Держава Болівія; Ісламська Республіка Гамбія змінила офіційну назву держави на Республіка Гамбія у 2017 р., після завершення авторитарного правління і обрання нового президента країни; зміни назви у Лівії пов’язані із радикальними змінами у політичній системі країни, поваленням режиму М. Каддафі; перейменування Колишньої Югославської Республіки Македонія на Республіку Північна Македонія у 2019 р. є результатом залагодження суперечки з Грецією). Нові назви на політичній карті світу пов’язані з виникненням нових держав: Тимор-Лешті; виникнення на політичній карті двох держав – Сербії (Республіки Сербії) і Чорногорії, а перед цим – розпад Державного Союзу Сербії і Чорногорії).

Перейменування столиць відбувалося з подібних причин, що й перейменування держав. За попередні 20 років задокументовано три перейменування столиць (у Америці та Азії): Санта-Фе-де-Богота – у Богота з міркувань зручності користування (Колумбія, 2000 р.), Астану – в Нур-Султан і, навпаки, Нур-Султан – у Астану – з ідеологічних міркувань (Казахстан, 2019 та 2022 р.). *Перенесення столиць* – це передача столичних функцій від одного міста до іншого (часто спеціально побудованого з цією метою), і це – набагато поширеніше явище, що зумовлене різними причинами: перенаселеністю та гіпертрофованим домінуванням існуючої столиці над рештою країни (з м. Куала-Лумпур до м. Путраджая, Малайзія, 2001 р.); потенційною загрозою чи руйнуванням існуючої столиці, зокрема, внаслідок природних катастроф чи суспільних процесів (наприклад, з м. Корор до м. Нгерулмуд, Палау, 2006 р.); невдалим (периферійним, ексцентричним) географічним, зокрема й геополітичним, положенням (з м. Янгон у м. Найп’їдо, М’янма, 2006 р.); для прискорення розвитку територій, де закладається нова столиця (з м. Бужумбура до м. Гітега, Бурунді, 2019 р. [4, 11]); також задекларовано перенесення столиці з Малабо у м. Сьюдад-де-ла-Пас, Екваторіальна Гвінея, 2017 р.); в умовах втрати та набуття території (наприклад, багаторазове перенесення столиці в Афганістані; у Ємені - з м. Сана у м. Аден тощо). Відбуваються заходи задля перенесення столиці у Екваторіальній Гвінеї. Малабо – найбільше місто і столиця країни, розташоване на острові, зосереджує понад 40% населення країни. Для розвитку внутрішніх материкових частин країни у 2015 р. вирішено перенести столицю у м. Ояла, яке у 2017 р. офіційно перейменовано на Сіудад-де-ла-Пас (ісп. «місто миру»), тоді ж переїхав уряд країни. Де-юре столицею поки-що залишається Малабо [11].

Відзначимо приклади перенесення столиць у країнах, які задекларовані і почалися проекти з їхньої реалізації. Південна Корея розпочала будівництво своєї нової столиці Седжонг (названо на честь короля Седжона Великого – творця корейської фонематичної абетки хангиль) в 2007 р., що

спричинено потребою розвантажити сучасну столицю Сеул та сприяння інвестиціям в центральний регіон країни. Очікується переміщення усіх органів влади до 2030 р. В Єгипті у 2015 р. оголошено масштабний проект «Нова столиця Єгипту». Нове м. Ведіан розташоване схід від Каїра (агломерація якого налічує 21 млн осіб), на півшляху до морського порту м. Суец, в більш слаборозвиненому регіоні країни. У Індонезії у 2019 р. президент країни анонсував про будівництво нового міста й перенесення столиці на схід о. Калімантан [11]; у 2022 р. офіційно оголошено її назву – Нусантра (індонез. “архіпелаг”).

У XXI ст. відбулася лише дві зміни державного ладу – у Африці та Америці [12]: повалення режиму Великої Соціалістичної Народної Арабської Джамахирії у Лівії 2011 р., та зміна форми правління Барбадосу із країни у складі Співдружності до республіки на чолі із президентом (відтоді королева Сполученого королівства Великої Британії і Північної Британії перестала бути главою держави) 30 листопада 2021 р. У інших джерелах [7, 9] відзначено зміни у двох країнах Південної Азії – Бутані й Непалі. Хоча ці країни мають багато спільних географічних рис, як гірський характер природно-географічних умов, відсутність виходу до Світового океану, межують лише з двома сусідами – Індією і Китаєм, малі як за людністю, так і площею, належать до найменш розвинених країн світу, проте процеси політичних змін у них суттєво відмінні. Бутан здійснив поступовий перехід від абсолютної до конституційної монархії (2008 р.) з ініціативи попереднього короля. А монарх у Непалі, що прийшов до влади у 2001 р., посилював авторитаризм, був змушений відмовитися від великої частини повноважень внаслідок протестів населення, і країна 2008 р. стала республікою.

Відзначимо, що до переліку (табл. 1) не внесено (як тип змін «отримання державного суверенітету») дві події щодо посилення суверенітету, зокрема Косово (2008 р.) та Держави Палестини (оновлено статус в ООН до “держави – спостерігача”, 2012 р.) [9].

У регіональному розподілі найбільша кількість змін відбулася у Азії (50%) і Африці (21%) та Європі, які зосереджують найбільшу кількість держав і населення світу, а також на сучасному етапі для цих регіонів характерні найбільш динамічні суспільні процеси: демо- (найбільші серед макрорегіонів за демографічним потенціалом – Південна Азія, а за темпами приросту – Африка на південь від Сахари), економіко- (особливо у Східній, Південно-Східній, Південній та Північно-Західній Азії), соціально- й політико-географічного на геополітичного характеру.

Найчастіше події відбувалися у Афганістані, Сирії, Іраку, Грузії, Лівії (понад 5). Часто залученими у конфлікт сторонами виступали глобальні держави – Росія (війна в Україні, конфлікти в Грузії, Вірменії Сирії) і США (у Афганістані, Сирії). До повномасштабного вторгнення країни-агрегаторки згадувалися такі події-зміни, пов’язані з Україною: продовження оренди військово-морських об’єктів Росії в м. Севастополі (2010 р.), анексія Криму (2014 р.), динаміка “військових конфліктів” (в Криму, Донецькому і Луганському регіонах 2014-2022) [12].

У глобальному аспекті до 2022 р. в динаміці змін характеризувалась періодом “затишшя”: лише три події зафіксовано у 2020 р., жодної – у першій половині 2021 р. (за період 2000–2009 рр. у середньому 5,0 подій за рік, за 2010–2019 рр. – 6,8). Спочатку пандемія COVID-19 зумовила не лише спад економічного зростання, але і змістила акценти з політичного на соціальне життя суспільства, відвернула увагу від політичних змін. За цей час, держава-агресор мала змогу готувати військове вторгнення. Зафіксовані зміни на політичній карті світу мали переважно інерційний характер – були закладені попередніми роками (вихід Великої Британії з ЄС, підписання угоди між Єгиптом і Грецією про морський кордон і встановлення режиму виключної економічної зони у Середземному морі) чи десятиліттями (ескалація конфліктів у Нагірному Карабаху поміж Вірменією та Азербайджаном; в Афганістані).

До змін політичної карти відносять і динамічність наддержавних утворень та міжнародних організацій. ЄС до 2020 р. демонстрував тенденцію кількісного зростання. 1 травня 2004 р. відбулося найбільше за усю історію ЄС розширення: одразу десять країн стали новими членами спільноти: **Естонія, Латвія, Литва** – пострадянські країни Балтії; **Польща, Словаччина, Угорщина, Чехія** – постсоціалістичні країни Центральної Європи; **Словенія** – постсоціалістична країна, перша з постюгославських держав, **Кіпр і Мальта** – розвинені острівні держави у Середземному морі. У 2007 р. до ЄС прийнято **Болгарію і Румунію**, 2013 р. – **Хорватію** – другу серед постюгославських держав. Офіційний вихід Великої Британії з ЄС 31 січня 2020 р. (ініційований урядом, підтриманий населенням країни на референдумі 2016 р.) відбувся після складних перемовин з ЄС щодо ряду питань [10]. З 2022 р. посилюються міжконтинентальні політичні та економічні зв’язки й альянси у інших макрорегіонах світу, в тім числі спричинені

війною проти України, коли глобальна ядерна держава зважилась на неприхований акт агресії проти іншої.

Війна Росії проти України уже змінює сучасну геополітичну структуру світу і може спровокувати серйозні наслідки у різних регіонах світу. Майбутні зміни можуть стосуватися як посилення національної ідентичності держав й перейменування чи уточнення назв держав (як *ендонімів*, так і *екзонімів*), відхід від постколоніальних (постімперських) топонімів, та обміну територіями, так і спроб відвоювати території.

Висновки. Аналіз особливостей змін на політичній карті світу дає змогу узагальнити, що у глобальному й регіональному контексті. Загалом, кількісні зміни є менш поширеними, ніж якісні; а до 2022 р. політична карта світу характеризувалась відносним “затишшям”. Групування за типами змін (надбання чи втрата територій, добровільні поступки територіями; отримання суверенітету, зміни назв держави, зміни державного ладу, перейменування й перенесення столиць, динаміка конфліктів, зміни щодо залежних територій) вказує на найінтенсивніші зміни серед регіонів у Азії та Африці, тобто в країнах, що розвиваються, та транзитивних країнах, які характеризуються найбільш динамічними комплексними суспільно-географічними процесами. Часто зміни відображають дискурс демократизації, боротьби з тероризмом, позицію глобальних держав світу та міжнародних організацій, що мають регіональні відмінності і є відображенням динамізму політичної карти.

Список використаних джерел

1. Афанасьев О. С. Политико-географический простор современного мира : справочник. - Киев: Шкільний світ, 2010. - 128 с.
2. Гудзеляк І. Політична карта світу: актуальний аналіз головних компонентів // Наукові записки ТПНУ імені В. Гнатюка. Серія географія. Том 52 (№1). 2022. С. 112–120. <http://nzg.tnpu.edu.ua/article/view/257716>.
3. Книш М. М. Регіональна економічна і соціальна географія світу (Латинська Америка та Карибські країни, Африка, Азія, Океанія) : навч. посібник / М. М. Книш, О. І. Мамчур. - Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2022. - 368 с.
4. Мамчур О. І. Зміни на політичній карті світу на початку XXI ст.: географічні особливості / О. І. Мамчур, І. В. Ванда, Ю.-М. В. Кичма // Актуальні проблеми міжнародних відносин і регіональних досліджень: Матеріали міжнарод. наук.-практ. інтернет-конференції (м. Луцьк, 6 грудня 2021 р.) / за ред. В. Й. Лажника. - Луцьк: Вежа-Друк, 2021. - С. 9–13.
5. Масляк П. О. Країнознавство: підручник. - Київ: Знання, 2008. - 292 с.
6. Ровенчак І. Географічне країнознавство: навчальний посібник / І. Ровенчак, О. Мамчур. - Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2021. - 112 с.
7. Політична географія і геополітика : навчальний посібник / Б. П. Яценко, В. І. Стафійчук, Ю. С. Браїчевський та ін.; [за ред. Б. П. Яценка]. - Київ : Либідь, 2007. - 255 с.
8. Шаблій О. І. Основи загальної суспільної географії: підручник Львів. нац. ун-ту / О. І. Шаблій. - Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. - 444 с.
9. Conflict barometer 2022 / Heidelberg Institute for International Conflict Research, 2022 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://hiik.de/wp-content/uploads/2023/05/CoBa_2022_00_01.pdf.
10. European Union: official site / EU, 2023 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://european-union.europa.eu>.
11. The World Factbook / CIA, 2023 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/><https://www.cia.gov>.
12. Timeline of geopolitical changes (1900–present) / Wikipedia, 2023 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: [https://en.wikipedia.org/wiki/Timeline_of_geopolitical_changes_\(1900–present\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Timeline_of_geopolitical_changes_(1900–present)).
13. United Nations: official site / UN, 2023 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.un.org/en/about-us/member-states>.

References:

1. Afanasyev O.E. Political and geographical space of the modern world: a reference book. - Kyiv: Shkilyni mir, 2010. 128 p.
2. Hudzeliak I. Political map of the world: current analysis of the main components // Scientific Notes of V. Hnatiuk TPNU - Geography Series. Vol. 52 (№1). 2022. С. 112–120. <http://nzg.tnpu.edu.ua/article/view/257716> (in Ukrainian).
3. Knysh M. M. Regional economic and social geography of the world (Latin America and the Caribbean, Africa, Asia, Oceania): a textbook / M. M. Knysh, O. I. Mamchur. - Lviv: Ivan Franko National University of Lviv, 2022. - 368 p. (in Ukrainian).
4. Mamchur O.I. Changes in the political map of the world at the beginning of the XXI century: geographical features / O. Mamchur, I. Vanda, Yu. V. Kichma // Actual problems of international relations and regional studies: Proceedings of the international scientific and practical Internet conference (Lutsk, 6 December 2021) / edited by V. Lazhnyk - Lutsk: Vezha-Druk, 2021. - P. 9-13. (in Ukrainian)
5. Masliak P. O. Country Studies: Textbook. - Kyiv: Znannia, 2008. - 292 p (in Ukrainian)
6. Rovenchak I. Geographical country studies: a textbook / I. Rovenchak, O. Mamchur: Ivan Franko National University of Lviv, 2021. 112 p. (in Ukrainian)
7. Political geography and geopolitics: a textbook / B.P. Yatsenko, V.I. Stafychuk, Y.S. Braichevsky and others; [edited by B.P. Yatsenko] - Kyiv: Lybid, 2007. 255 p. (in Ukrainian)
8. Shablyi OI Fundamentals of General Social Geography: Textbook of Lviv National University / OI Shablyi. - Lviv: Ivan Franko National University Publishing Centre, 2003. - 444 p. (in Ukrainian)
9. Conflict barometer 2022 / Heidelberg Institute for International Conflict Research, 2022 [Electronic resource]. - URL: https://hiik.de/wp-content/uploads/2023/05/CoBa_2022_00_01.pdf.
10. European Union: official site / EU, 2023 [Electronic resource]. - URL: <https://european-union.europa.eu>.
11. The World Factbook / CIA, 2023 [Electronic resource]. - URL: <https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/><https://www.cia.gov>.
12. Timeline of geopolitical changes (1900–present) / Wikipedia, 2023 [Electronic resource]. - Режим доступу: [https://en.wikipedia.org/wiki/Timeline_of_geopolitical_changes_\(1900–present\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Timeline_of_geopolitical_changes_(1900–present)).
14. United Nations: official site / UN, 2023 [Electronic resource]. - URL: <https://www.un.org/en/about-us/member-states>.

Надійшла до редколегії 31.05.2023

Прийнята до друку 24.07.2023